RODINNÁ SITUACE V ZAMBII

Situation of families in Zambia

IX: 213–458, 2007
ISSN 1212–4117**Veronika Šimečková¹, Radka Rejhová²**¹Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, speciální a sociální pedagogika²Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra supervize a odborné praxe**Summary**

The contribution presented here describes the situation of families in Sub-Saharan Africa, particularly in Zambia. Zambia is one of most problematic countries, which faces many social as well as health problems. The contribution brings experience from the life of its inhabitants – structure of families, role of the mother, father and grandparents.

The work defines the term street kids in accordance with the special literature to improve the comprehensibility for the reader. The problem of street kids in Zambia occupies the first position in the field of interest of humanitarian institutions and their help. The contribution defines and presents demographic and statistical data on the inhabitants in general and mentions certain accurate numbers as directly determined in Zambia. Demographic data are associated with problems corresponding with the situation of families and further parameters of the family and social politics in Zambia, such as high mortality, morbidity and illiteracy.

The family is considered here as a social unit, which is essentially missing in Zambia and thus, the whole family system and structure of inhabitants is impaired.

The contribution also points out problems of the HIV/AIDS, which disturbs the family unit to the most considerable extent with respect to a high mortality of mothers, fathers and in worst cases of both parents.

Certain considerable differences are defined in the motherhood and upbringing of children and in the general familial and traditional coexistence, such as carrying of children in scarf or role of the mother in upbringing. The fact is particularly shown that in Zambia, there is no maternity leave. By way of illustration, a system of the marriage and coexistence of two persons as a basis of the family is described and supplemented by historical rules.

The contribution mainly emphasizes the coexistence of brothers and sisters: how the children are able to take care of their small brothers and sisters. The role of the mother is frequently taken by an older daughter or son, who carries their younger sister or brother everywhere, which enhances their emotional bonds.

All these facts come from far history of local ceremonies, rituals and superstitions.

At the end of our contribution, we also mention a further frequent problem, which is the poor education of inhabitants that also strongly hits the process of forming families and of the child development. This involves a problem that the parents cannot realize the consequence of having many children in the family. The parents, due to their poverty, cannot feed and bring up the children in agreement with requirements for their healthy and quality development.

We also point out the problem of early conception and mainly the fact that the girls are sometimes forced to live the school, to avoid the outrage and suggestion of bad live style. The authors realize that this gesture of the society does not solve the problem and they criticize this fact.

Key words: Family – children – poverty – upbringing

Souhrn

Příspěvek popisuje rodinnou situaci v subsaharské Africe ve státě Zambii. Zambie je jednou z nejproblémovějších zemí, která se potýká z mnoha jak sociálními, tak i zdravotními problémy. Příspěvek představuje zkušenosti ze života tamních obyvatel – rodinné konstelace, úlohy matky a otce, prarodičů.

Publikace definuje podle odborné literatury termín *street kids*, aby to čtenář lépe chápal. Problém *street kids* se v Zambii řadí na první příčky oblasti zájmu humanitárních institucí a její pomoci.

Příspěvek definuje a představuje demografii a statistiky obyvatelstva všeobecně a uvádí některá přesná čísla, která jsou zjištěna přímo na místě v Zambii. Demografické údaje na sebe váží problémy, které korespondují s rodinnou situací a dalšími ukazateli rodinné a sociální politiky v Zambii, jako je vysoká úmrtnost, onemocnění, negramotnost.

Rodina je zde představena jako sociální jednotka, která v Zambii v zásadě chybí a tím se nabourává celý rodinný systém a strukturu obyvatelstva.

Příspěvek upozorňuje i na problematiku HIV/AIDS, která vzhledem k velkému procentu úmrtí matek, otců a dále pak v nejhorším případě obou rodičů narušuje rodinnou jednotku nejvíce.

Prezentujeme některé výrazné odlišnosti v mateřství a výchově dětí a celkovém rodinném a tradičním soužití. Jako je nošení dětí v šátkách, úloha matky ve výchově. Upozorňujeme především na fakt, že v Zambii neexistuje mateřská dovolená. Pro ilustraci je popsán systém svatby a soužití dvou osob jako základu rodiny, doplněný o zákonitost z historie.

Příspěvek vyzdvihuje rodinné, především pak sourozenecké soužití, jak se děti dokáží starat o své malé sourozence. Úlohu matky často přebírá starší dcera či syn, ti svého mladšího sourozence nosí stále sebou a jsou tak na sebe více citově vázáni.

Všechny tyto skutečnosti pocházejí z dávné historie místních obřadů, rituálů a pověr.

Nakonec našeho příspěvku zmiňujeme i další častý problém jímž je nevzdělanost obyvatelstva, což silně zasahuje do procesu formování rodin a vývoje dětí. Jde především o početnost dětí, kdy si rodiče nedokáží uvědomit, co přináší vysoký počet potomků v rodině. Rodiče díky chudobě nemohou všechny děti živit a ani vychovávat v duchu zdravého a kvalitního vývoje.

Také poukazujeme na problém brzkého početí dívek, především na to, že někdy musí opouštět školy, aby nepohoršovaly ostatní děti a nenabádaly je ke špatnému životnímu stylu. Autorky si uvědomují, že toto gesto společnosti problém neřeší a pozastavují se nad tím.

Klíčová slova: rodina – děti – chudoba – výchova

ÚVOD

Rodina je základ státu, říká se. A toto tvrzení je zřejmě správné. Autorky tohoto příspěvku se do Zambie dostaly díky školním rozvojovým projektům v rámci svého studijního programu třikrát a vždy se rády do této země vracely. Jedna z nich tam dokonce jeden rok pracovala jako sociální pracovnice. Po každé další návštěvě Zambie vnímaly vše, co se kolem nich v této zemi tisíce tváří děje, stále intenzivněji.

Jako dobrovolnice pracovala děvčata v Zambii s dětmi ulice a sirotky. Sice na dvou místech, ale s dětmi ze stejného konce černého kontinentu. Jsou to děti, které žijí na ulici nebo tam tráví většinu svého času. Při povídání si s nimi se člověk hodně dozví nejen o jejich světě, dni, ale také místních zvyklostech, rodině, jejich snech. Právě děti jsou ty osoby, které řek-

nou vše opravdově a upřímně, s láskou, prostě neupraveně.

Definice dětí bez domova

Street children – děti žijící dlouhodobě na ulicích, přespávající v opuštěných domech, živící se žebráním, krádežemi v obchodech, pouličními službami a prodejem zboží, někdy i prostitucí. Nechodí do školy. Kontakt s rodinou buď nemají vůbec, nebo jen sporadicky. Rodina se o ně nedokáže postarat. Některé jsou na útěku z ústavních zařízení. Mají zdravotní problémy, některé jsou závislé na drogách. Mnoho těchto dětí se dopouští závažnějších kriminálních činů, než jsou krádeže, a to obvykle v partách, někdy organizovaných dospělým. Představují vysoce rizikovou skupinu. Nejvhodnější metodou rehabilitace je umístění dítěte do náhradní rodiny (Hradečtí, 1996).

Informace o zemi

Počet obyvatel Zambie dosahuje čísla 11 261 795. Podle odhadů se však zvyšuje mortalita vzhledem k onemocnění AIDS, což vede k nižší střední délce života, vyšší mortalitě dětí a vyšším počtům úmrtí a nižšímu příbytku obyvatel. Dále se také projevují změny v rozdělení obyvatelstva podle věku a pohlaví.

Věková struktura obyvatelstva je: 46,5 % ve věku 0–14 let, 51,1 % ve věku 15–64 let a 2,4 % ve věku nad 65 let. Dětská mortalita je odhadována na 88,29 úmrtí na 1000 živě narozených dětí, o něco více umírají chlapci. Průměrná délka života po narození dítěte je 39,7 let, pro muže i ženy téměř shodná. Rodiny bývají poměrně početné, na každou ženu připadá 5,47 dětí.

Velkou část celkové populace Zambie tvoří děti. Podle zambijského Ministerstva sportu, rozvoje dětí a mládeže tvoří v Zambii přibližně 45 % z celkové populace 9 885 000 dětí mladší 15 let. Na domácnost připadá 5,2 členů, v roce 1990 to bylo ještě 5,6 členů. 65 % populace pracuje v zemědělství.

Rodiny jsou poměrně početné, dá se říci, že čím je rodina chudší, tím více má členů, respektive dětí. Dalo by se to asi nejlépe pro představu přirovnat k dřívějšímu životu u nás na vesnici. Chudé rodiny žijící na vesnici mohou mít tedy třeba 8–10 dětí, naproti tomu některé rodiny ze středních vrstev, žijící ve městě, mají třeba jen 3–5 dětí.

Rodiny jsou ovlivňovány etnickými a socioekonomickými skupinami, jejichž jsou součástí, ale i uvnitř těchto skupin existují obrovské rozdíly ve způsobech, jak se rodiny chovají a jak zacházejí se svými členy. Odborné zkoumání rodiny je nyní něčím jako samostatnou specializací, jež spojuje prvky psychologie, sociologie a sociální péče (Fontana, 2005).

Funkční rodina je založena na solidaritě a vzájemné pomoci. Rodiče poskytují dětem vše, co potřebují ke svému zdravému vývoji. Funkční rodina nedovolí, aby jeden z nich strádal, když ostatní mají dostatek, poskytuje tedy svým členům dostatek péče, lásky a uznání (Mezříčský, 2005).

V Zambii také funguje, že v případě nouze a potřeby se o děti postarají i příbuzné matky, nejčastěji teta či babička dítěte. V rodině samotné pak člověk těžko rozlišuje děti vlastní a děti nevlastní. Všichni se k sobě chovají zcela rovnocenně.

Sociální rozdíly jsou vidět především v úrovni bydlení. Bohatší rodiny bydlí ve městech, chudší na vesnicích či v okrajových částech měst. Chudším částem města, chudinským čtvrtím, se říká tzv. compoundy a ty se dají také rozdělit na bohatší a chudší. Nalézají se v nich zděné nebo hliněné stavby, mnohdy bez oken, bez elektřiny, vodovodu a kanalizace, s množstvím odpadků poházených všude okolo. Bydlí zde většinou několik (nejčastěji 2–3) rodin najeďnou. Jde tedy především o dvou až třígenerační domky, pro přirovnání ve velikosti garáže. Životní standard je tu mnohdy opravdu nízký, pokud se vůbec dá nazvat standardem. Lepší jsou například domy s vlastní podlahou, některé mají i zavedenou vodu či elektřinu, ale není jich příliš. Více je domů zcela obyčejných, neomítnutých (zvenčí ani zevnitř...).

Naproti tomu střední a vyšší vrstvy žijí na podobné úrovni, jako se žije v Evropě. Ovšem s jejich typickým rodinným stylem. Ne vždy se však jedná o rodiny úplné, především vzhledem k problému přenosných a infekčních chorob.

Velkým problémem Zambie je epidemie HIV/AIDS. Děti pak často žijí s nemocnými rodiči a stávají se sirotky, což pak může vést k jejich podvýživě, nemocem. Samozřejmě to ve svém důsledku ohrožuje proces jejich výchovy a vzdělávání. Negramotnost dětí a následně obyvatelstva je dalším z mnoha problémů.

Často děti vyrůstají z důvodu osiřelosti u příbuzných, přátel či s prarodiči, případně i skončí samy na ulici či v sirotčím domě.

Nezanedbatelným fenoménem je také péče se sourozenců o sebe navzájem (s téměř mateřskou láskou). V některých případech je toto pouto i silnější než pouto mezi dítětem a samotnou matkou. Každý den na ulicích potkáváte děti, které na zádech nosí v chitenge (šátek, pruh látky) připoutanou sestřičku nebo bratříčka. A vnímají to přitom s naprostou samozřejmostí a nepřijde jim to zvláštní, protože v tom vyrostly. Nejen dívky, ale také chlapci nosí své sourozence, tak se udržuje mateřská láska nejen u dívek, ale také u chlapců. U dívek je to ale samozřejmě častější.

Žena má být ochotná se obětovat, aby její dítě žilo lépe a žilo s ní. Matka má vytvářet pouto, která znemožňují odloučení dříve, než je to rozumné. Stejně jako je vztah mezi nenarozeným dítětem a matkou dán neoddelitelností biologického celku, tak je pro dítě zcela přiroze-

né přijímat mateřskou péči jako pokračování biologické vazby. Konkrétní vývoj chápání mateřské role je logicky silně propojen s vývojem chápání dětství (Musambachine, 2005).

V některých případech však děti vyrůstají odděleně od rodičů i bez zavinění nemocí. Otec dítěte a matka (nebo partneri ještě než založí rodinu) často žijí každý v jiném koutě země a navštěvují se pouze občas.

Matka vychovává dítě jen po dobu nezbytně nutnou k jeho zajištění (řekněme jeden rok), pak žije sama a vydělává, o dítě pečují prarodiče, kteří již nejsou v produktivním věku či práci nemají. Tento fakt je dán především vysokou mírou nezaměstnanosti a možnostmi najít si práci v určitém odvětví v dané lokalitě a také velikou rozlohou Zambie. Často pak rodičovské páry zůstávají žít odděleně, i když by v rámci souznění rodiny chtěly žít spolu. Materiální zabezpečení však zůstává věcí hlavní a nejdůležitější. Musí odejít za prací, která jim dokáže zajistit alespoň peníze na stravu a bydlení. Bohužel ne všichni jsou ochotni tolik pracovat, všeobecně jsou Zambijci dost lhostejní ke svému životnímu osudu a raději žebrají a hledají přístřeší.

Dítě matku jen ve více či méně pravidelných intervalech navštěvuje. Ale již nikdy nezíská takové silné pouto jako k prarodičům, možná

právě takhle se dá upozornit na místní globalizaci obyvatelstva. Je však s politováním, že se to odráží především v této části socializační úlohy rodiny.

Fenomén mateřské dovolené v Zambii neexistuje. Tam je realita taková, že před narozením dítěte odchází matka z práce těsně před porodem, po porodu zůstává s novorozencem dítětem doma jen po dobu asi čtyř týdnů a pak začíná opět pracovat. S dítětem po svém boku, respektive na zádech. Matka je s dítětem v neustálém kontaktu – má ho při práci přivázané na zádech či na břiše v chitenge, šátku. Tento způsob nošení dětí má celou řadu výhod. Především je matka s dítětem v neustálém kontaktu. Na druhou stranu má i volné ruce pro práci – což je v této velmi chudé zemi ohromně důležité. A pro dítě je tato poloha pohodlná, cítí se v ní dobře a je klidné.

Jestliže matky nosí děti zavázané v šátkách, jsou velice zajímavé souvislosti mezi péčí o kojence a povahou jedince v dospělosti. Pohybová a hmatová stimulace je maximální, jiná je však sociální a smyslová. K národním zvykům některých afrických matek z jižní a střední Afriky patří mimořádná péče o dítě. Matka nosí dítě na zádech i do práce, kdykoli zapláče – ať už z jakýchkoli příčin – nabídne mu prs, vytvářejíc tak v dítěti pocit bezpečí a důvěry v okolí. Doba kojení se prodlužuje až na tři roky (Eyschen, 1997).

Co se týče stravy podávané malým dětem, tak nejdůležitější je samozřejmě mateřské mléko a později příkrmování různými kašičkami – porridge a nakonec také nshimou, kukuřičnou kaší, která je hlavním jídlem všech obyvatel Zambie. Role matky je v Zambii velmi uznávána, přesto jsou ženy nuceny pracovat i v době těhotenství a mateřství.

Svatba je v Zambii věcí veřejnou. Rodina chlapce ve věku vhodném ke sňatku si promluví s rodinou dívky, která si ho má vzít, a domluví nezbytné věci. Domluví se na ceně dívky, zvané lobola. Lobola je tedy cena nevěsty, vyčíslená v počtu kusů dobytka. Jedná se o ohodnocení nevěsty a jakési zadostiučinění její rodině, ze které dívka odchází. Lobola je v Zambii rozšířená již méně než dříve, i když většinou je nevěsta vykoupena přímo v penězích.

V rámci svatebních oslav se konzumuje velké množství jídla a pije doma vyrobené pivo. Před samotným svatebním obřadem se hodně

tančí, zpívá a bubnuje. Celá vesnice se této slavnosti, která trvá dva či tři dny, účastní.

V minulosti si muž mohl vzít i svou sestřenicí či neteř. Vdávky mezi příslušníky různých kmenů se nepodporovaly. Mladí lidé si dnes mohou vzít příslušníka jiného kmene či rasy, ačkoli staré praktiky přetrvávají. Typické je, že mladý muž mluví se svým otcem a matkou o dívce, o kterou se zajímá. Jeho matka se pak setká s matkou onoho děvčete a domluví s ní cenu dívky. Pokud tato žena nikdy nebyla vdaná a je bezdětná, rodina za ni může požadovat dvě krávy či peníze v této hodnotě. Žena, která již dítě má, může mít cenu pouze jedné krávy a žena, která má více než jedno dítě, má cenu 1/2 krávy (Nosál, 2004).

Polygynie (společenství muže, jeho žen a jejich dětí) v Zambii stále ještě existuje a přetrvávají tak staré tradice. Nyní však to již především z ekonomických důvodů není tak časté.

U některých zambijských kmenů, především Bemba a Kaonde, je manželství matrilokální. Znamená to, že se ženich přestěhuje do místa bydliště rodiny nevěsty. Typická matrilokální rodina se skládá z muže, jeho ženy a jejich vdaných dcer a pozdějších manželů a dětí.

Mladí manželé žijí ve stejné chýši jako jejich kojené dítě. Muž či ženich by sám měl postavit dům ve vesnici, kde žije jeho nastávající. Žena vaří v domě své matky s ostatními ženskými příslušníky rodiny (především neprovdané a provdané sestry). Manžel mezitím pracuje dle rozkazu svého tchána spolu s jeho ostatními zeti. V Zambii jsou silné rodinné a komunitní sankce vůči špatnému zacházení s manželkou či dítětem. Oba rodiče vychovávají děti, ale odpovědnost je připisována otci.

Když zemře otec rodiny, matka a děti dále sdílejí bohatství, které zde zanechal. V minulosti dědictví připadalo mužskému pokolení – synovcům. Synové bratra jsou mj. též považováni za syny. Příbuzenství je ve většině zambijských etnických skupin vázáno na matrilinearitu. Legální nárok na dědictví náleží klanu matky. Muž tedy může dědit po svém mrtvém dědečkovi, strýci nebo bratrovi. Žena dědí po své babičce nebo sestřích. Mužské pokolení přebírá kontrolu nad dětmi v oblasti vdavek. Když se má dívka vdávat, musí se to konzultovat s matčíným bratrem. V některých matrilineárních společnostech strýc zajišťuje sňatek svého synovce. V případě

rozvodu se o děti následně starají ženy. Síla a autorita v matrilineárních společnostech leží na ženě a jejím bratrovi. Muž a jeho vdaná sestra pak nemohou bydlet ve stejné lokalitě (Nosál, 2004).

Velkým problémem Zambie je chudoba. Pod hranici chudoby žilo v roce 2003 76 % zambijské populace. V současnosti žije pod hranici chudoby více než 69 % dětí s minimálním rozdílem mezi sirotky a ostatními chudými dětmi. Podvyživených je 40 % dětí a přibližně polovina dětské úmrtnosti je způsobena právě podvýživou. Téměř 69 % dětí (3 miliony) je chudých. Zaměstnanost ve formálním sektoru poklesla v roce 1999 na 11 %. Tato hodnota je opravdu alarmující. Většina sirotek a mladistvých v Zambii je tedy nucena pracovat, aby zaopatřila jak sebe, tak zbytek rodiny. Pracují již od nejranějšího věku. Přibližně 10 % dětí ve věku 5–17 let pracuje a dalších 87 % pracuje na rodinných farmách. Některé dětské práce jsou ilegální nebo nejsou evidované, zejména se jedná o děti na ulici, bují prostituce a kriminalita. Děti žijící na ulici se nejčastěji živí prodáváním různých rukodělných výrobků, ovoce a zeleniny, hlídáním a mytím aut, čištěním bot nebo žebrají.

V Zambii je virem HIV infikováno okolo 92 000 lidí a přibližně 94 000 lidí již na infekci HIV/AIDS zemřelo. Mluví se o tom, že na AIDS vymřela velká část produktivní populace a zůstala mnoho dětí a starých lidí. 15,6 procent nemocných je ve věku 15–49 let. V Zambii žije 90 000 dětí s HIV, polovina dětí s HIV zemře do tří let.

V Zambii je obrovský počet sirotek nejen kvůli epidemii HIV/AIDS, ale také díky malárii, choleře a jiným závažným a zde velmi častým onemocněním. 12 % dětí ve věku do 5 let je již sirotky, což je velkou překážkou pro jejich další psychický a fyzický vývoj. Dalších 15 % dětí do 15 let (přes 710 000) ztratilo jednoho nebo oba rodiče. Do 18 let je to již 19 % dětí, tj. 1 100 000. Zambie má tedy nejvyšší podíl sirotek v populaci v subsaharské Africe a mnohem vyšší než jinde v Asii, Latinské Americe nebo Karibiku. V důsledku epidemie HIV/AIDS žilo v Zambii v roce 1992 8 %, v roce 1996 13 % a v roce 2002 již dokonce 19 % oboustranných sirotek (dětí, které ztratily matku i otce) (Millerová, 1996).

Vzniká tak velký sociální problém provázený deprivací, nedostatky ve školství, chudobou

a promiskuitou. Ve 14 letech v roce 2002 bylo 31 % dětí v průmyslové části a 27 % dětí v zemědělské části sirotky. V roce 2002 to již bylo 15 % a 19 % oboustrannými. V roce 1995 to bylo 218 000 sirotek ve věku 10–14 let, v roce 2000 již 326 000. To vede k tomu, že jsou děti nuceny pracovat, ať už v domácnosti, nebo mimo ni. Tato práce udržuje děti mimo školu a může být pro ně nebezpečná. Děvčata jsou nucena starat se o mladší sourozence a také o nemocné rodiče, což se nepříznivě promítá na jejich další vývoj a psychice. Děti musejí shánět obživu, peníze, trpí podvýživou a různými nemocemi.

Téměř 150 000 dětí je bez ochrany a péče dospělých. Přibližně 75 000 dětí žije na ulici a přes 20 000 vede domácnost. Počet dětí, kteří žijí s prarodiči, se zvyšuje. Nejvyšší počet sirotek byl v roce 2001/2002 v Centrální provincii a v Lusace (18,3 %). Mezi chlapci a děvčaty není v osíření prakticky žádný rozdíl, ale protože úmrť v důsledku epidemie HIV/AIDS je vyšší u mužů než u žen, je mnohem více sirotek bez otců než bez matek.

Dnes celkem 815 mil. lidí, z toho 777 mil. v rozvojových zemích nemá dostatek potravy. V roce 1974 se konala 1. konference o zásobování potravinami. Tehdy strádalo 920 mil. lidí. Konference uzavřela svá jednání s tím, že do deseti let nepůjde žádný muž, žena spát s prázdným žaludkem. O 22 let později r. 1996, registrovala OSN ještě 840 mil. podvyživených. Miléniové zasedání Valného shromáždění OSN roku 2000 přijalo závěr snížit počet hladovějících do roku 2015 na polovinu. Hladomor a krize přelidnění hrozily planetě již v 70. letech minulého století. Svět zachránila tzv. zelená revoluce. Největší problémy s nasycením obyvatel očekávají odborníci v Africe. Zelená revoluce se tomuto kontinentu vyhnula. Občanské války a celková sociální a politická nestabilita brání efektivnímu využívání financí a materiální pomoci i uplatňování osvědčených vědeckých postupů (Mezřický, 2005).

Chudoba je důsledkem předčasných těhotenství, manželství, sexuálního zneužívání dětí. Co se týče prevence těhotenství a HIV, v současné době se již informovanost o možnosti užívání ochranných pomůcek velmi zlepšila. Ve městech se setkáváte s různými billboardy, které vyzývají k sexuální abstinenci nebo užívání kondomů, hovoří se o těchto věcech ve

školách, v kostele... Na různých veřejných místech – v barech a na diskotékách – jsou kondomy k dispozici zdarma. Problém však je, že k nejchudším vrstvám žijícím v odlehlých vesnicích se všechny tyto informace stále ještě nedostávají. Děti jsou také zneužívány z důvodu staré pověry, že pohlavní styk s pannou je cestou k vyléčení HIV/AIDS.

Velkým problémem lidí žijících v Zambii je nevzdělanost. V roce 2002 27 % mladistvých ve věku 15–24 let nikdy nebylo ve škole a pouze 8 % dokončilo střední školu. Pouze 56 % dětí ve věku 7–13 let chodí do školy a méně než 30 % do střední školy. Téměř 69 % dětí je chudých. Čtvrtina dětí ve věku 10–14 let nechodí do školy a nejvíce je sirotek, jimž umřela matka. Děti nemají peníze na povinnou školní uniformu, kterou velká část škol není schopna dítěti poskytnout, ani knihy a ostatní školní pomůcky. Povinná škola je do sedmého stupně a mnoho škol vybírá poplatky za 8. a 9. stupeň základního vzdělání. Navíc stále vedle škol státních existují školy soukromé a školy komunitní. Komunitní školy jsou specifické tím, že není bezpodmínečně nutné v nich nosit uniformu a platí se pouze nízké příspěvky za docházku. Problémem však je, že učitelé v tomto typu škol nemají pedagogické vzdělání, vyšli z komunity a prošli pouze krátkým přípravným kurzem. Když navíc porovnáme i na prvním stupni, kde se školné na státních školách neplatí, kvalitu škol státních a soukromých, je zde obrovský rozdíl a pokud rodina má peníze na vzdělání svého dítěte, určitě je výhodnější již od počátku školní docházky posílat je do školy soukromé. Ve státních školách učitelé často neučí, jelikož v době výuky shánějí peníze na své platy, které jsou v zambijských podmínkách pro většinu učitelů nedostatečné.

Děvčata, která otěhotní, jsou vyloučena ze školy, aby nebyla špatným příkladem pro ostatní. To by určitě stálo za zamyšlení se.

V porovnání s africkými dětmi mají děti evropské problémy především z nadbytku volného času a množství všeho, co se k nim dostane. Často se pak pozastavují nad verdiktem některých proroků, že Afrika je ztracený a problémy překypující kontinent. Když právě ona je tou, která z velké části nemůže za své problémy a prohřešky, je jí to prostě přisouzeno a lidé se tu s životem musí přát. Přesto však jsou všichni Zambijci hodní, přátelští a ochotní. Každý vás na ulici pozdraví, zeptá se, jak se máte, jak jste si

užili den, zda jste v pořádku... A právě to má obrovské kouzlo a nutí spoustu lidí z jiných koutů světa, kteří se do Afriky podívají, aby se tam opět vraceli.

LITERATURA

- EYSCHEN, H.: *Rasa, inteligence a vzdělání*. Praha: Olympia, 1997. 209 s.
 FONTANA, D.: *Psychologie ve školní praxi*. 2. vyd., Praha: Portál, 2005. 382 s.
 HRADEČTÍ, V., I.: *Bezdomovectví, extrémní vyloučení*. Praha: Naděje-občanské sdružení, 1996. 150 s.
 MEZRICKÝ, V.: *Enviromentální politika a udržitelný rozvoj*. 1. vyd., Praha: Portál, 2005. 235 s.
 MILLEROVÁ, A.: *Dětství je drama*. Praha: Nakladatel-

ství Lidové noviny, 1996. 89 s.

MUSAMBACHIME, M.: *Basic facts on Zambia*. Author House, 2005. 517 s.

NOSÁL, I.: *Obrazy dětství v dnešní české společnosti*. Studie ze sociologie dětství. 1. vyd., Brno: Barrister a Principal, 2004. 203. s.

TOŽIČKA, T.: *Obrázky ze Zambie*. [online]. 11/2002 [cit. 2005-03-06]. Dostupné z: www.ekumekad.cz

Údaje o Zambii. *Velvyslanectví Zambie*. [online] 12/2005, [cit. 2006-13-1]. Dostupné z: <http://www.sambia-botschaft.de>

Děti ulice v Zambii. [online]. 3/2004 [cit. 2006-13-1].

Dostupné z: http://www.kit.nl/framefest.asp/special/htmlsc_street_children.asp.fnr=1

Veronika Šimečková a Radka Rejchová
falkaelf@seznam.cz, rejha@seznam.cz